

Яцун Микола Миколайович, ад'юнкт докторантури та аспірантури Національної академії внутрішніх справ;

Науковий керівник: Козаченко О. І., професор кафедри оперативнорозшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННЄВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЮРИСТА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Питання про комунікативну компетентність завжди постає, коли йдеться про якісні характеристики діяльності людей тих професій, у яких фахівці мають справу з людьми. До числа таких професій належить і діяльність юриста.

Професійна комунікативна компетентність юриста - це здатність розв'язувати комунікативні завдання в умовах професійного спілкування, володіти потенціалом дидактичного дискурсу, продукувати довершений і нормативний навчальний текст. Достатній рівень професійної комунікативної компетентності передбачає наявність у юриста двох основних груп умінь, а саме: загально комунікативних (забезпечують перебіг комунікації в ситуаціях повсякденної міжособистісної взаємодії) та професійно-комунікативних (професійно значущі комунікативні вміння, що забезпечують комунікацію в умовах дидактичної міжособистісної взаємодії між адресантом і адресатом як суб'єктом навчальної взаємодії).

В умовах євроінтеграції реалізація прав і свобод людини та громадянина, їх безпосередній захист можливі лише за умов стабільного розвитку суспільства, дотримання закону та неприпустимості порушення правопорядку. Від високого рівня професіоналізму юристів безпосередньо залежить успішне вирішення актуальних проблем інтеграції та державотворчого процесу. Таким чином, однією з основних проблем сучасного процесу реформування правоохоронних органів є формування комунікативної компетентності суб'єктів правових реформ. Такими суб'єктами мають стати, зокрема, нові покоління

фахівців із вищою юридичною освітою, оскільки саме їм необхідно володіти таким ресурсом, як спеціально-юридичний професіоналізм, який може бути реалізований лише за умови сформованості в них культури професійно-правового спілкування.

Основою комунікативно-мовленнєвої компетентності є уміння та навички, які дозволяють ефективно працювати в таких формах фахової діяльності, як складання законопроектів, прийом громадян, робота в судах, здійснення ділового листування, практична юридична робота, складання процесуальних юридичних документів. Розвиненість професійно-комунікативних здібностей юриста сприяє знаходженню відповідно до ситуації фахової взаємодії тону та інтонації, слів, засобів ґрунтовної аргументації та компетентного вираження думки.

Лише окремі дослідники аспектно вивчали комунікативну складову діяльності юристів та їхньої фахової підготовки (формування професійно-мовленнєвої компетентності - Л. В. Барановська, І. А. Саражинська [1]; формування комунікативної компетентності - М. Б. Ценко [2]; розробка комунікативних завдань - О. Бандурка [3], П. Біленчук [4]; формування комунікативних умінь - Н. В. Кожем'яко [5]).

Сферою професійних обов'язків юриста є забезпечення існування та функціонування правової системи держави. Право, регулюючи правові відносини в суспільстві, забезпечує правовий порядок і організованість у визначених законами сферах життя. Юристи під час виконання своїх професійних обов'язків беруть участь в організації та впорядкуванні відносин між державою і громадянами, між організаціями і підприємствами, між членами суспільства в процесі розв'язання їх проблем, які часто мають суперечливий і доленосний характер.

Спілкування є складовою професійної діяльності юриста незалежно від його спеціалізації. Це процес встановлення і розвитку міжособистісних контактів, обумовлений спільним життям, діяльністю людей, їх відносинами, які складаються з найрізноманітніших приводів.

Важливою особливістю спілкування юристів є те, що воно нерідко протікає в особливому процесуальному режимі з дотриманням певних, чітко окреслених форм взаємодії: прийом

заяв у громадян, допит під час досудового розслідування; допит в процесі судового розгляду справи, допит і отримання відповідних пояснень в осіб, що беруть участь в цивільному судочинстві; судові дебати сторін, обмін репліками, проголошення останнього слова підсудним.

Таким чином використання зазначених комунікативних форм у кримінальному і цивільному судочинстві визначається правовими (процесуальними) нормами, розпорядчими вимогами. Обов'язковим є дотримання встановлених законодавством формул спілкування, процесуальний порядок мовної взаємодії сторін.

Процедура процесуально регламентованого спілкування, його формалізований характер - обов'язкові умови, за яких таке професійне спілкування може здійснюватися, вони ніким не можуть бути порушені. Ці процедури детально описані в законі, починаючи з підстав, без яких не може відбутися сам акт спілкування, і закінчуючи процесуальними формальностями, завершальним діалогом сторін з його особливим порядком протоколювання, яке відображає не тільки зміст, а й увесь хід спілкування, дотримання супутніх йому різних формальностей процесуального характеру, ігнорування яких може слугувати підставою для визнання недійсними результатів, отриманих в ході спілкування, і спричинити правові санкції до тих, хто порушив передбачений порядок професійно-правового спілкування, довільно спростив його і т. ін.

Особливості комунікативно-мовленнєвої діяльності юристів полягають у тому, що вони постійно беруть участь у різних видах ділового (фахового) спілкування. Їм постійно доводиться вступати в контакти з різними посадовими особами, з керівниками місцевих органів влади, з представниками підприємств, установ. Аналізуючи професійну діяльність юриста, необхідно враховувати не тільки його процесуальні, але і непроцесуальні форми, в основі яких лежать прийняті в суспільстві, в тому чи іншому соціальному середовищі правила мовної поведінки, стійкі етикетні формули звернення, що відображають зовнішні прояви ставлення будь-якої людини до оточуючих, до різних соціальних цінностей. У контексті подібних випадків спілкування слід говорити про не

процесуальне професійно-правове спілкування юриста [6, с. 338].

Аналіз літературних джерел дозволяє визначити, що такі основні характеристики комунікативної компетентності, як комунікативно-мовленнєва, соціально-перцептивна й інтерактивна, зазвичай визначають її розвиток. Але важливого значення в процесі професійної діяльності юриста відіграє постійний процес самовдосконалення.

Важливо розвивати комунікативно-мовленнєву компетентність - особливо вміння невербального спілкування, що забезпечує експресивність і природну виразність поведінки особи.

Таким чином, комунікативно-мовленнєва компетентність є надзвичайно важливою ланкою ділового процесу. Мовленнєво-комунікативні вміння забезпечують на основі сприйнятої інформації виділяти мікротеми, ключові слова, репродувати зміст інформації; за змістом сприйнятої на слух чи зором інформації будувати низку сократичних запитань.

Розвиток професійно-комунікативних умінь, що й складають комплекс тих операцій, які дають змогу реалізувати формувальну функцію мовленнєвої діяльності юриста, у практиці забезпечують лінгвістичні курси професійного спрямування («Культура професійного мовлення», «Юридична термінологія», «Етика ділового спілкування», «Риторика») [7, с. 48].

У цілому процес цілеспрямованого формування професійної комунікативної компетенції юриста залежить від розв'язання конкретних завдань, а саме: розвитку гуманістичного мислення; усвідомлення цінностей юридичної професії; формування професійно-комунікативних умінь та навичок; активізації мотиваційної сфери юриста; самоаналізу та дидактичної рефлексії тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барановська Л. В., Саражинська І. А. Формування професійно-мовленнєвої компетенції майбутніх фахівців законоохоронної сфери // Мовні концептуальні проблеми української лінгвістики : Збірник наукових праць. - К. : Вид-во КНУ ім. Тараса Шевченка, 2008. - випуск 24. - Ч. 1. - С. 45-50.

2. Ценко М. Б. Формування комунікативної компетентності майбутніх юристів. Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія : Філософія, філософія права, політологія, соціологія / редкол. : А. П. Гетьман та ін. - Х. : Право, 2014. - № 4 (23). - 360 с.

3. Бандурка О. М, Скакун О. Ф. Юридична деонтологія : Підручник. - Харків : Вид-во НУВС, 2002. - 336 с.

4. Біленчук П. Д. Правова деонтологія : підруч. для вищ. навч. закладів / П. Д. Біленчук, С. С. Сливка ; за ред. : П. Д. Біленчук ; Акад. праці і соц. відносин, Федер. проф. спілок України, Львів. ін-т внутр. справ та ін. - К. : Атіка, 1999. - 319 с.

5. Кожем'яко Н. В. Особливості діяльності фахівця юридичного профілю. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка. - 2011. - № 4. - 213 с.

6. Волскобитова Л. А. Профессиональные навыки юриста : Опыт практического обучения. - М. : Дело, 2001. - 416 с.

7. Ценко М. Б. Формування комунікативної компетентності майбутніх юристів / М. Б. Ценко // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». - 2014. - № 4 (23). - С. 41-51.